

Авсыдыкова Қ.Ә.¹, Морозова Т.А.²

¹доцент м.а., e-mail: kuralay_80@kaznu.kz

²доцент м.а., e-mail: tmorozova72@mail.ru

ал-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БАЛАЛЫҚ ШАҚТЫ ҚОРҒАУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Балаларға қамқорлық – еліміздің мемлекеттік саясатының ажырамас бөлігі болып табылады. Мемлекет басшысының Қазақстан халқына жыл сайынғы Жолдауында нақты көрсетілген отбасылық саясаттың және ана болуды көтермелеу қызметінің негізгі бағыттары, сенімді әлеуметтік кепілдіктер отбасын, ана мен баланы мемлекеттік қолдаудың тұтас жүйесін құруға алып келді. «Қазақстан-2050» стратегиясы. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында еліміздің Президенті әлеуметтік саясаттың жаңа қағидаттарын айқындап, балалықты қорғауды елдің дамуының таяу жылдарға арналған маңызды басымдықтарының бірі ретінде белгілеп берді және мемлекеттік органдардың оны іске асыру жөніндегі қызметінің негізгі басымдықтарын айқындады. Мемлекеттік әлеуметтік саясат Қазақстан Республикасы Конституциясының нормаларына және халықаралық міндеттемелерге сәйкес физикалық, зияткерлік, рухани, адамгершілік және әлеуметтік тұрғыдан баланың толыққанды дамуын қамтамасыз етуге бағытталған. Мақаланың мақсаты отбасылық және демографиялық саясат саласындағы өзекті мәселелерді талқылау, ана мен баланы қолдаудағы үздік тәжірибені зерделеу, сонымен бірге, отбасы институтын нығайту мен туу, өмір сүру ұзақтығы және халықтың көші-қон саласындағы тұрақты әрі жағымды динамикасын сақтау. Үкіметтің демографиялық даму мен әлеуметтік саясат саласындағы жүзеге асырып жатқан шаралары туу көрсеткішін ұлғайтуға, өлім-жітім деңгейін төмендетуге, халықтың күтілетін өмір сүру ұзақтығын арттыруға, көші-қон көрсеткішінің жағымсыз сальдодан жағымды сальдоға өтуіне ықпал етіп отыр. Зерттеу әдіснамасы 2005-2010 жылға арналған Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау реформасы мен дамуының алдыңғы Мемлекеттік бағдарламасы, 2011-2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстан» Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау дамуының мемлекеттік бағдарламасы. Денсаулық сақтау саласын дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасы. Қойылған мақсатқа жету үшін эмпирикалық мәліметтер жинақтауда 2012 жылы жарық көрген «Save the Children» тәуелсіз британдық ұйымы жүргізген зерттеу нәтижесі алынды. Тақырыптың өзектілігі қазіргі заман қоғамындағы ана мен бала мәселесіне деген жалпы қызығушылықпен анықталады. Мақаладағы зерттеудің объектісі қазақстандық ана мен бала қауіпсіздігі болып табылады, зерттеу пәні – осы мәселеге қатысты мемлекеттік бағдарламалардың енгізілуі және жүзеге асыру әдістері. Зерттеу әдісі контент анализ және бақылау, ал эффективтілік өлшемі Гутман индикаторы және шкаласы. Осылайша зерттеу валидтілігі және релеванттылығы, сонымен қатар аддиктивтілігі қамтамасыз етілді.

Түйін сөздер: құндылық, әлеуметтік қауіпсіздік, құқық, стратегия, балалық шақ, мінез-құлық, патронаж.

Avsydykova K.A.¹, Morozova T.A.²

¹acting Associate Professor, e-mail: kuralay_80@kaznu.kz

²acting Associate Professor, e-mail: tmorozova72@mail.ru
al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty

Protection of children in the Republic of Kazakhstan

Caring for children is an important and integral part of the state policy of our country. The main directions of family policy and the encouragement of maternity, highlighted in the annual Address of the Head of State to the people of Kazakhstan, led to the creation of a solid system of state support for families,

motherhood and childhood. Strategy «Kazakhstan 2050». In the Address of the President of the country «New policy of the developed state», the President of the country defined new principles of social policy and protection of childhood as one of the priorities of the country's development in the coming years and determined the main priorities of the state bodies' activities for its implementation. State social policy is aimed at ensuring the child's full development from physical, intellectual, spiritual, moral and also social aspects in accordance with the Constitution of the Republic of Kazakhstan and international obligations. The purpose of this article is to discuss current problems in the field of family and demographic policy, to study the best practices for supporting mothers and children, and to strengthen the family institution and maintain a stable and positive dynamics of birth rate, life expectancy and migration. The Government's efforts in the field of demographic development and social policy contributed to an increase in the birth rate, a decrease in mortality, an increase in life expectancy and migration flows to a negative balance. The methodology of the study is based on the previous State Program for Reforming the Healthcare and Development of the Republic of Kazakhstan for 2005-2010, the «Salamatty Kazakhstan» Healthcare Development State Program for 2011-2015. The «Densaulyk» Healthcare Development State Program for 2016-2019. To achieve this goal, a collection of empirical data was obtained from the independent British organization Save the Children, published in 2012. The relevance of the topic is determined by the common interests of the modern mother and child. The subject of the article is the safety of the mother and child of Kazakhstan, the subject of which is the introduction and implementation of state programs in this regard. The method of research is the analysis and control of content, as well as measuring the effectiveness and scale of Gutmann. Thus, the reliability and relevance of the study, as well as the dependence was provided.

Key words: value, social security, law, strategy, childhood, behavior.

Авсыдыкова К.А.¹, Морозова Т.А.²

¹и.о. доцента, e-mail: kuralay_80@kaznu.kz

²и.о. доцента, e-mail: tmorozova72@mail.ru

Қазақский национальный университет им. аль-Фараби, Қазақстан, г. Алматы

Обеспечение защиты детей в Республике Казахстан

Забота о детях – важнейшая и неотъемлемая часть государственной политики нашей страны. Основные направления семейной политики и поощрения материнства, выделенные в ежегодном Послании Главы государства народу Казахстана, привели к созданию прочной системы государственной поддержки семей, материнства и детства. Стратегия «Казахстан 2050». В Послании Президента страны «Новая политика сложившегося государства» Президент страны определил новые принципы социальной политики и защиту детства как один из приоритетов развития страны на ближайшие годы и определил основные приоритеты деятельности государственных органов для ее реализации. Государственная социальная политика направлена на обеспечение полного развития ребенка от физических, интеллектуальных, духовных, моральных также социальных аспектов в соответствии с Конституцией Республики Казахстан и международными обязательствами. Цель этой статьи – обсудить текущие проблемы в области семейной и демографической политики, изучить лучшие практики поддержки матери и ребенка, а также укрепить семейное учреждение и сохранить стабильную и позитивную динамику рождаемости, продолжительности жизни и миграции. Усилия правительства в области демографического развития и социальной политики способствовали увеличению рождаемости, снижению смертности, увеличению продолжительности жизни и миграционным потокам до отрицательного баланса. Методология исследования основана на предыдущей Государственной программе реформирования здравоохранения и развития Республики Казахстан на 2005-2010 годы, Государственной программе развития здравоохранения Республики Казахстан на 2011-2015 годы «Саламатты Қазақстан». Государственная программа развития здравоохранения «Денсаулық» на 2016-2019 годы. Для достижения этой цели коллекция эмпирических данных была получена от независимой британской организации Save the Children, опубликованной в 2012 году. Актуальность темы определяется общими интересами современной матери и ребенка. Предметом статьи является безопасность матери и ребенка Казахстана, предметом которой является введение и реализация государственных программ в этом отношении. Метод исследования – анализ и контроль контента, а также измерения эффективности и масштаба Гутмана. Таким образом, была обеспечена достоверность и актуальность исследования, а также зависимость.

Ключевые слова: ценность, социальное обеспечение, право, стратегия, детство, поведение.

Кіріспе

Қоғамдық құндылықтар жүйесіндегі ең бастысы – ана мен бала, бәрінен бұрын адам табиғатына, оның ұрпақ жалғастыру және болашақ туралы ой мен сезіміне негізделген. Мінеки көп жылдары бойы түрлі мемлекеттер ана мен балаға, отбасына көмек көрсетудің тиімді жолдарын іздестіруде. Бұл бағытта әсіресе соңғы жылдары Қазақстанда да жасалғандар аз емес. Енді мемлекет пен қоғам ана мен баланы қорғау мәселесі бойынша нақты шешім қабылдау даярлығы мен мәселені ұғынуда сапалы серпіліс жасау керек.

Балалар – үлкен және динамикалық әлеуметтік-демографиялық топ. Кеңес одағы кезінде балалардың басым көпшілігі отбасында және балабақшада, мектепте тәрбиеленген (жалпы білім беру мектебінен бастап техникалық, спорттық шығармашылықтағы әртүрлі мектептерге дейін), пионер үйлерінің көптеген үйірмелері мен жаздық демалыс лагерьлерде болған.

Алайда нарықтық экономикаға өтуге байланысты, экономикалық және әлеуметтік қатынастың сапалы типіне ХХ ғасырдың соңынан бастап Қазақстанда жағдай мүлдем басқаша болды. Балалық шақтың барлық әлеуметтік базасы принципіалды өзгерді: ата-ананың материалды жағдайынан бастап білім беру институтына дейін, баланың ішкі бейнесінен бастап оның әлеуметтік мүмкіндіктеріне дейін.

Ең бастысы, бұрындары құрылымдық градация балалардың қоғам мен отбасындағы шынайы әлеуметтік жағдайын, мінез-құлықтың жасаралық қырларын, баланың ойлауы мен санасын, оның тұлғалық әлеуметтенуінің психологиялық және биологиялық ерекшеліктерін айқындаған және баланың қауіпсіздігін талдау үшін жеткілікті болған, оның үстіне балаға қатысты «қауіпсіздік» санатын бұрында қолданбағанбыз. Қауіпсіздік кепілі болып қоғамның әлеуметтік тұрақтылығы, ұлттық экономиканың тұрақты дамуы және бәрінен бұрын оның өндірістік секторлары, жоспарлы әлеуметтік саясат болды.

Нарыққа өтуге байланысты әлеуметтік қауіпсіздік балалық шақты құраушылардың барлығы бұзылды. Кез келген әлеуметтік топқа және жасқа қарамастан тұлғаның әлеуметтік қауіпсіздігі дегеніміз не? Бұл тұлғаның, әлеуметтік топтың әлеуметтік құқық пен бостандық саласындағы оның маңызды қызығушылықтарының бұзылу қаупінен қорғану жағдайы: өмірге, еңбекке және оның ақысына, тегін немесе қолжетімді білім алуға, емделу-

ға, демалуға, мемлекет жағынан кепілденген әлеуметтік қорғауға деген құқығы.

Қазіргі заман жағдайында баланың денсаулығы мен өмірін сақтап қалу жалпы адамзат мәселесі жаһандық сипаттағы мәселе болып келеді. Қатердің табиғи факторларымен бірге мемлекеттің кішкентай тұрғындарын аямайтын төтенше жағдайлар да қосылуда: бұлар лаңкестік актілер, балалардың ұрлануы, жоғалуы, балаға көрсетілетін зорлық түрлері, сонымен бірге ата-анасының девианттық мінез-құлқы.

Демократиялық мемлекеттерде тұлғаның әлеуметтік қауіпсіздігі тек бірінші жетекшілердің шүбәсіз персоналдық жауапкершілігімен ғана емес, сонымен қатар әрбір адамның құқығын конституциялық құрылыммен қорғау, тұлғаның тұрмыс салтының барлық саласында заңмен қамтамасыз етіледі.

«Әлеуметтік қауіпсіздік» термині ғылыми және саяси айналымға жақында ғана кірді және халықаралық құжаттар қатарында өзінің нақты дамуын тапты. Олардың ішінен әлеуметтік даму бойынша 1995 ж. Әлемдік конференцияда қабылданған Әлемдік әлеуметтік декларацияны атауға болады. Онда былай делінген: «Біз мынадай қоғам құруды ұсынамыз, тағамға деген құқық дауыс құқығы сияқты киелі, бастауыштық білімге деген құқық баспасөз бостандығына құқық сияқты сыйлы және дамуға деген құқық адам құқығының фундаменталдық құқықтарының бірі ретінде қарастырылады».

Тұжырымдалған Декларацияның әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету міндеттеріне келесі мәселелер кірді:

- балалар үшін жалпы бастауыш білім;
- барлық бала үшін элементарлы медициналық көмек;
- өткір асқа жарымау жағдайларын жою;
- барлық қалаушылар үшін отбасын жоспарлау бойынша қызметтер ұсыну (Трудовой Кодекс Республики Казахстан от 15 мая 2007 г.).

Әлеуметтануды «әлеуметтік қауіпсіздік» термині балалардың саяси, экономикалық, рухани басылуын, әлеуметтік және басқа да субъектілердің өз мақсаттарына жету үшін оларға қатысты зорлықтың қолданылуын болдырмайтын әлеуметтік өзара әрекеттер мен қоғамдық қатынастардың осындай күйін білдіреді. «Баланың әлеуметтік қауіпсіздігі» түсінігінің анықтамасындағы тәсілдердің бірі шетелде таратылды. Бұл тәсілге «баланың әлеуметтік қауіпсіздігі» түсінігін «қоғамды әлеуметтік қамсыздандыру» түсінігімен байланыстыру тән. Сонымен бірге, балалар мен

жасөспірімдердің әлеуметтік қамтамасыз ету мәселесін шешу, мұқтаж жандарға материалдық және басқа да көмек беру ұлттық қауіпсіздікті қамсыздандырудың негізін қалаушы аспектісі болып табылатынын тұжырымдайды.

Балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік қауіпсіздігі өмірдің кепілденген талаптарын, тіршілікті қамтамасыз етуді қолдау, баланың үйлесімді дамуын қамтамасыз ету бойынша құқықтық, әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық іс-шараларды сақтау мен өткізу барысында ғана қамтылуы мүмкін.

Нашар балалардың әлеуметтік-педагогикалық жанамасы төмендегідей жобалап түсіндіріледі:

- Психологиялық-педагогикалық жанама және отбасы патронажы;
- Әлеуметтік қорғау мекемелерімен серіктестік;
- Балалардың арнайы мекемелерге күндіз келуі;
- Мамандарды отбасыға тікелей ендіру;
- Ата-аналарды оқыту және кеңес беру;
- Ата-аналарды балалармен жұмыс жасауға тарту.

Көрсетілгеннен бөлек қоғамда қауіпсіз жүріп тұру білімін ережесін, оларда криминалдық тәуекел жағдайында өзін-өзі қорғау мінез-құлқына ықпал ететін әлеуметтік-психологиялық қабілеттің дамуын (өзін-өзі, өзінің мүмкіндіктері мен қабілеттерін адекватты бағалау; жағдайды талдауға, өзінің іс-әрекетінің салдарын болжауға; өз істері үшін жауапкершілік; шешім қабылдауға қабілеті).

Біздің еліміз ана мен баланы қорғау бойынша халықаралық актілердің қатысушысы болып табылады, ал Қазақстан Республикасының Конституциясының 27 баптың 1 пунктінде неке мен отбасы, аналық, әкелік және бабалық шақ мемлекет қарамағында деп көрсетілген. 2012 жылдың қаңтар айында Қазақстан «Ана мен баланы қорғау туралы» халықаралық конвенцияны бекітті.

Қазақстанда осы бағыттағы іс-әрекеттерді реттейтін көптеген нормативтік актілер бар. Қазақстан Республикасының Конституциясының 12 бабына сәйкес мемлекеттің барлық азаматтарына, сонымен бірге балаларға да адам бостандығы мен құқығы кепілденген (Конституция Республикасы Қазақстан 30 августа 1995 г.). Қазақстанның Еңбек кодексінде 18 жасқа толмаған балалардың еңбек іс-әрекетін реттейтін және балалар еңбегіне тыйым салатын 16 бап қарастырылған (Трудовой Кодекс Республики Казахстан от 15 мая 2007 г.).

Ана мен баланы қолдауға аса зор көңіл бөлінеді. 2016 жылы Денсаулық сақтау саласын дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Ол әйелдер мен балаларға медициналық және әлеуметтік кешенді қызмет көрсету үшін босандыру мен балаға көмек қызметінің біріктірілген моделін қарастырады. Қазақстан тәжірибесінде «әлеуметтік қауіпсіздік» түсінігін анықтайтын заңнамалық құжаттар жоқ, алайда, 2011-2015 жылдарға арналған «Саламатты Қазақстанда» Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау дамуының мемлекеттік бағдарламасында бала қауіпсіздігі мен әлеуметтік қорғалуына ерекше көңіл бөлінген. «Оқушылар мен жасөспірімдердің денсаулығы» бағдарламасы бөлімінің мақсаты болып балалар мен жасөспірімдердің физикалық және психологиялық денсаулығының қалыптасуы табылады, ал оның негізгі міндеттеріне енгізілгендер:

- балалар мен жасөспірімдердің психологиялық және физикалық денсаулығына деген кешендік тәсілді қамтамасыз ету;
- білім беру мекемелерінде қоршаған орта денсаулығы үшін жағымды және қауіпсіз жасау;
- спортпен айналысуға оқушылар үшін жағдайлар мен мүмкіндіктер жасау;
- тұтастай жүйенің дамуы – физикалық ортаны сақтауға бағытталған мектептік медицина қызметтері, валеологиялық сауаттылығын, салауатты өмір-салтын жүргізу мотивациясын қалыптастыруға оқушының физикалық және психологиялық денсаулығын нығайту;
- оқушылар арасында ішімдік пен шылымды, есірткіні қолдану мен таратуға тиімді қарсы әрекетті қамтамасыз ету;
- балалар мен жасөспірімдерді теңгерімді және қауіпсіз азық-түлікпен қамсыздандыру.

2005-2010 жылға арналған Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау реформасы мен дамуының алдыңғы Мемлекеттік бағдарламасын іске асыру кезеңінде төмендегілер белгіленген:

- 18,42-ден (2005 ж.) 22,75 (2008 ж.) дейінгі халықтың туу деңгейінің өсуі, демографиялық жағдайдың жақсаруы;
- өлім көрсеткішінің тұрақтылығы – 9,74 (2005 ж. – 10,37);
- халықтың табиғи өсу коэффициентінің 13,01 (2005 ж.) 1000 тұрғынға артуы;
- республикадағы халық саны 2005 жылмен салыстырғанда 762,6 мың адамға және 2010 ж. басында 16004,6 мың адамды құрады.

Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру кезеңінде елімізде баланың әлеуметтік

қауіпсіздігіне бағытталған нақты нәтижелерге қол жеткіздік:

– үлкендермен бірге балаларға да тегін медициналық көмектің кепілденген көлемі бойынша минималды стандарттар орнатылған;

– ана мен бала өлімін төмендету бойынша салалық бағдарламалар әзірленіп іске асырылды;

– тұрғындарды, соның ішінде балаларды да тегін және жеңілдетілген дәрі-дәрмекпен қамсыздандыру енгізілді (Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Саламатты Қазақстан» на 2011 – 2015 годы).

Бала қауіпсіздігін қамтамасыз ету – мемлекеттің, қоғам мен отбасының маңызды міндеті болып табылады. Мемлекет мектепке дейінгі балаларды, әсіресе физикалық және психикалық дамуды түзетуге, ұзақ емделу мен оңалтуға мұқтаж, сонымен қатар аз қамтылған және көпбалалы отбасындағы балаларды әлеуметтік қорғау мен қолдауды қамтамасыз етеді. Баланың тұлғалық қалыптасуында және әлеуметтік қауіпсіздікті қамсыздандыруда мемлекеттің басымдық рөлі халықаралық және отандық деңгейдегі заңнамалық құжаттарда нақты белгіленген. Білім беру жүйесін модернизациялау маңызды міндеттердің бірі ретінде баланың қоғамда толықтай, қауіпсіз өмір сүруін қамтамасыз етуді тағайындады.

2015 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстан аумағында 2014 ж. 28 қазан айындағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысымен бекітілген «Қамтудың ерекше режиміндегі білім беру мекемесіндегі кәмелеттік жасқа толмағандарға арнайы әлеуметтік қызмет көрсету ережесі» енгізілді. Осы нормативтік құқықтық актіге сәйкес Қазақстанның арнайы мекемелердегі балаларға олардың денсаулығын жақсарту мен қолдауға бағытталған әлеуметтік-медициналық қызмет көрсетудің келесі түрлері ұсынылған:

1) денсаулық сақтау ұйымдарының мамандарын тарта отырып, медико-әлеуметтік зерттеу ұйымдастыру және жүргізу;

2) алғашқы медициналық тексеру және алғашқы санитарлық өңдеу өткізу;

3) алғашқы медико-санитарлық көмек көрсету;

4) тегін медициналық көмектің кепілденген көлемін көрсетуді насихаттау;

5) медициналық сауықтыру іс-шараларын денсаулық сақтау мекемелерінде ұйымдастыру;

6) оперативтік госпитализация және денсаулық мекемелеріне алып жүру;

7) олардың денсаулық жағдайына байланысты күтімін қамтамасыз ету;

8) кеңес беру көмегін көрсету (білікті маман болмаған жағдайда – денсаулық сақтау ұйымынан маманды міндетті түрде шақыру);

9) төтенше жағдайларда алғашқы медициналық көмек көрсету;

10) профилактикалық іс-шаралар өткізу;

11) әлеуметтік-медициналық сипаттағы оңалту іс-шараларын өткізу.

Қазіргі заманғы өткір әлеуметтік мәселелер үлкендерге қарағанда балаларға басқаша әсерін тигізеді. Айналадағы үлкендерге мектепке дейінгі балалардың зеректік, иланғыштық және оларға бағыныштылығы, қарым-қатынастағы жайдарылық пен білуге құмарлық сияқты ерекшеліктері қауіпті жағдайда мінез-құлқын анықтайды және олардың әлсіздіктеріне ықпал етеді. Мектепке дейінгі балаларда өзін-өзі сақтау мінез-құлқына деген жеткіліксіз дайындығы, жағдайда талдау дағдысы мен икемділіктің, өзінің іс-әрекеті салдарын болжаудың әлсіз дамуы жиі бақыланады. Осылайша, балалардың табиғи білуге құмарлығын, әлемге деген жайдарлығы мен сенімділігін баспай, қорқытып алмай, қауіптерден сақтау қажеттілігі және оларды толық өмірге дайындау қажеттілігі туындайды. Қорғау шаралары қажет жағдайда балалар мен оларға қамқор тұлғаларға қажетті қолдау ұсыну мақсатымен әлеуметтік бағдарлама әзірлеу үшін, және оларға психологиялық көмек көрсету үшін қандай да бір процедураларды қамту керек.

Жоғарыда көрсетілген Ережелерге сәйкес Қазақстанда 2015 жылдан бері асыраудың ерекше режиміндегі білім беру ұйымдарындағы балалар үшін психологиялық күйді түзетуді қарастыратын, сонымен қатар олардың әлеуметтік қоршауда әлеуметтік бейімделуге, әлеуметтенуге және топтасуға бағытталған келесі әлеуметтік-психологиялық қызметтер міндетті болады:

1) тұлғаны зерттеу және психологиялық диагностикалау;

2) әлеуметтік-психологиялық патронаж (жүйелік бақылау);

3) балалармен психопрофилактикалық жұмыс;

4) психологиялық кеңес беру;

5) балалар мен жасөспірімдерге психологиялық көмек көрсету, соның ішінде, әңгімелесу, қарым-қатынас, тыңдау, қолдау, белсенділікке деген ынта;

6) психологиялық тренингтер;

7) балалар мен жасөспірімдерді психологиялық түзеу;

8) өзін-өзі қолдау топтарында, қарым-қатынас клубтарында сабақ өткізу (Правила предо-

ставления специальных социальных услуг несовершеннолетним, находящимся в организации образования с особым режимом содержания, 2014).

Мемлекеттік қолдау шаралары үлкен мәнге ие екені шүбәсіз, алайда қоғамның отбасына, дәстүрлі отбасылық құндылықтарға деген қатынасының өзгеру маңыздылығы ерекше. Бұған адамның күш-жігері және байыпты рухани күш керек. Біздің қоғам үшін бұл қаншалықты күрделі міндет екенін 2012 жылы жарық көрген «Save the Children» тәуелсіз британдық ұйымы жүргізген зерттеу нәтижесінен көруге болады. Бұл ұйым әлемнің 173 елінде әйелдер мен балалардың жағдайын зерттеген. Рейтинг әзірлеу барысында ескерілгендер: мемлекеттегі әйелдер мен балалар денсаулығының деңгейі, медициналық қамтудың қолжетімдігі, халықтың өмір сүруінің әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері. Осы рейтингке сәйкес Қазақстан барлық мемлекет арасында 51-ші орынға ие, дамушы мемлекеттер тізімінде 8-ші орынға ие. Рейтинг бойынша үздік үштікке енгендер Норвегия, Австралия, және Исландия мен Швеция үшінші орынды бөлісті. ТМД елдерінің ішінен ең үлкен көрсеткіштер Белорус мемлекетінде болды, дамыған елдер арасында 33 орынды иелік етті. Салыстыратын болсақ – Ресей 38-ші орынды алды, Украина 39-шы орында. Яғни, мемлекеттің болашағы үшін Қазақстанға осындай маңызды салада көп жұмыс жасау керек.

Бүгінгі күні Қазақстанда бұрынғы кездегідей ең өзекті мәселелердің бірі болып ана мен бала өлімі қала береді. Бұл туралы фактілер келтірсек: жаңа туған бала өлімі жоғары болып тұр, 1000 сәбиге 14,8 құрайды. Бала денсаулығының өте маңызды көрсеткіші болып 5 жасқа дейінгі балалардың өлім-жітім коэффициенті табылады. Бұл қоғамның әл-ауқатының негізгі көрсеткіштерінің бірі, себебі, балалар өліміне қауіптің биологиялық факторлардың әсерін ғана емес, сонымен бірге олардың әлеуметтік әл-ауқаты деңгейін де айқындайды. 5 жасқа дейінгі балалар өлімі коэффициенті 2008 жылмен салыстырғанда 1000 сәбиге 20,7-ден 17,9-ға дейін төмендеген, сонда да ТМД елдері арасында жоғарылардың бірі болып тұр. Мысалы, Беларусь Республикасында бұндай көрсеткіш 2011 жылы 1000 сәбиге 5,0 құраған.

Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау министрлігінің мәліметі бойынша елімізде ана өлімінің көрсеткіші 22,4 пайызға және сәби өлімі 9 пайызға төмендеген. Алайда, ауылдық жерлерде медициналық қызмет

сапасы қалаға қарағанда айтарлықтай төмен, ал мемлекет халқының 45 пайызға жуығы ауылда тұрады. Ауылдық жердегі медициналық қызметтің географиялық қолжетімдігін алғашқы медико-санитарлық көмек деңгейіне көтеру айдан анық боп тұр. Жаңа объективтік әлеуметтік стандарттар керек. Медициналық жоғары оқу орындарындағы педиатр дәрігерлерді даярлау жүйесінің өзгеруіне байланысты бізде педиатр мамандарының жетіспейтінін айтқанымыз артық болмас. Әмбебап-дәрігерлер, отбасылық дәрігерлер елімізде әлі жоқ, ал педиатрлар тіптен жетіспейді. Үлкен және өзекті мәселе болып мектепке дейінгі балалар мекемесінің жетіспеушілігі табылады. Балабақшадағы өз кезектерін 325 мың бала күтіп отыр. Оңтүстік Қазақстан облысында кезек 55,3 мың орынды құрайды, ал Алматы қаласында – 41 орынды және Астанада – 49 мың орында құрап отыр. Бұдан басқа мемлекеттік балабақша тәрбиешілерінің жалақысы төмен болып қала береді (<http://www.inform.kz>)

Баланың әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мемлекеттің жалпы экономикалық өсуін іске асырумен тығыз байланысты.

Ол макро және микроэкономика арасында тікелей байланыс орната отырып, қоғамның әрбір жеке топтары үшін ресурстардың әділ бөлінуіне негізделеді. Негізгі ресурстар мен қызметтерге мүмкіндіктің кенекінуінің негізінде өмір сүру деңгейін көтеру мүмкіндігі ұсынылады, ең бастысы – болашақтың көркеюі үшін негіз жасалынады.

Өзінің «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев әлеуметтік саясаттың жаңа принциптерін жариялады – әлеуметтік кепілдіктер мен жеке жауапкершілік. Сонымен бірге осы принциптердің ішінен ана мен баланы қорғау жеке аталып кетті.

«Жаңа кезеңдегі әлеуметтік саясаттың маңызды құрамдас бөлігі деп мен ана мен баланы қорғау деп жариялаймын», – деді Елбасы. Бұл бағдарлама мемлекет пен қазақстандықтардың өмірін күннен күнге, жылдан жылға жақсартатын нақты тәжірибелік іс. Әлеуметтік саланың 2050 ж. дейінгі дамуының басты бағдары – бұл Қазақстанды орта таптық үлесі басым мемлекет жасау және адамдардың өмірін жақсарту.

Салауатты өмір салтын бекіту және медицинаны дамыту, қазақстандықтардың өмір сүру ұзақтығын 80 жастан жоғарыға көтеруге мүмкіндік береді. Алдыңғы қатарлы ұлттық

білім беру жүйесін қалыптастыруды аяқтау мемлекеттердің адамдары өмір сүруі үшін өскелең ұрпаққа өз отанында сапалы білім қауіпсіз және жайлы болуы керек (Аканов А.А., алуын қамтамасыз етеді. Қазақстан әлемдегі Девятко В.Н., Кульжанов М.К, 2001).

Әдебиеттер

- 1 Абдақимова М.К., Кенжебаева С.К., Муликова С.А. Проблема сиротства в Казахстане: дисфункция родительства и фундаментальных исследований // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 9-1. – С. 172-176
- 2 Айтбаева Ж.К. Социальная защита населения как объект социологии // Вестник КазНУ. Психология және социология сериясы, – 2007. – №1. – С. 98-103.
- 3 Аканов А.А., Девятко В.Н., Кульжанов М.К. Общественное здравоохранение в Казахстане: концепция, проблемы и перспективы. – Алматы, 2001. – 100 с.
- 4 Батуев А.Б. Психофизиологические основы доминанты мастерства // Психофизиология матери и ребенка: – СПб.: Изд-во СПбГУ, 1999. – С. 47-52.
- 5 Голованова Н.Ф. Социализация и воспитание ребенка. – СПб.: Речь, 2004. – 272 с.
- 6 Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Саламатты Қазақстан» на 2011 – 2015 годы: утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 29 ноября 2010 года № 1113 // Казахстанская правда – 2010. – 30 ноября.
- 7 Демеева М.Е. Причины и проблемы делинквентного поведения подростков // Открытая школа. – 2007. – №6. – С. 25-28.
- 8 Зинаханова У. Т. Жетім балалардың мәселесін шешудің жолы – патронаттық тәрбиені қолға алу // Молодой ученый. – 2014. – №2.1.
- 9 Камалиев М.А., Бигалиева Р.К., Хабиева Т.Х. История народной медицины и общественного здравоохранения Казахстана. – Алматы, 2004. – 173 с.
- 10 Конституция Республики Казахстан 30 августа 1995 г.: принята на всенародном референдуме 30 августа 1995 г. // Казахстанская правда – 1995. – 31 августа.
- 11 Қазақстан Республикасындағы балалардың жағдайы туралы баяндама. – Астана қаласы, 2016.
- 12 Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. – 2018. – 10 қаңтар.
- 13 Лисицын Ю.П. Общественное здоровье и здравоохранение: учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – ГЭОТАР-Медиа, 2007. – 512 с.
- 14 Материалы Копенгагенская Всемирной встречи на высшем уровне 1995 г.: Копенгагенская декларация о социальном развитии 1995 г.: принята Всемирной встречей на высшем уровне в интересах социального развития в Копенгагене, 6–12 марта 1995 г. // Вечерний Алматы – 1995 год. – 26 июля.
- 15 Никитин В.А. Социальная педагогика. – М.: Владос, 2002. – 272 с.
- 16 Никитин В.А. Социальная педагогика. – М.: Владос, 2006. – 272 с.
- 17 Олиференко Л.Я., Шульга Т.И., Дементьева И.Ф. Критерии и показатели отнесения детей к категории нуждающихся в государственной помощи и поддержке. – М., 2007. – 84 с.
- 18 Официальные периодические издания: электронный путеводитель/ международное информационное агентство «Kazinform». [Астана], 2013. URL: <http://www.inform.kz/rus/article/2544046> (дата обращения 04.12.2014 г.).
- 19 Патронат: законодательство и практика. – Алматы: Дом печати АТАТЕК, 2013. – 99 с
- 20 Парсонс Т., Чеснокова Ф. О социальных системах. – М.: Академический проект, 2002. – 832 с.
- 21 Правила предоставления специальных социальных услуг несовершеннолетним, находящимся в организации образования с особым режимом содержания: утверждены Постановлением Правительства Республики Казахстан от 28 октября 2014 года № 1142 // Казахстанская правда – 2014. – 30 октября.
- 22 Рыбинский Е.М. Управление системой социальной защиты детства: социально-правовые проблемы. – М.: Академия, 2004. – 20 с.
- 23 Рыбинский, Е.М. Управление системой социальной защиты детства. Социально-правовые проблемы / Е.М. Рыбинский. – М.: «Прогресс», 2004. – 180 с.
- 24 Симаева И.Н. Адаптация к деятельности в процессе социализации индивида // Социальная педагогика: проблемы и перспективы: Межвуз. сб. науч. тр. / Калинингр. ун-т. – Калининград, 2006. – С. 78-84.
- 25 «Стратегия «Казахстан-2050»: Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана. 17 января 2014 г. // Казахстанская правда – 2014. – 18 января.
- 26 Трудовой Кодекс Республики Казахстан от 15 мая 2007 г. № 251-III ЗРК: введен в действие Законом Республики Казахстан от 15 мая 2007 г. № 252-III ЗРК // Казахстанская правда – 2007. – 16 мая.
- 27 Тульчинский Т.К., Варавикова Е.А. Новое общественное здравоохранение: Введение в современную науку. – Иерусалим, 1999. – 1049 с.

- 28 Тынышбаева А.А. «Социологический анализ реализации политики государственной социальной поддержки семей с детьми в Казахстане» // ҚазҰУ Хабаршысы. Психология және социология сериясы. – 2007. – №2. – С. 43-44.
- 29 Тынышбаева А.А. Структура социологического обеспечения управления системой социальной защиты детей// Психология Социология Политология. – 2007. – №4. – С. 48-49.
- 30 Юрьев В.К., Куценко Г.И. Общественное здоровье и здравоохранение. – СПб., 2000. – 914 с.

References

- 1 Abdakimova M.K., Kenzhebeyeva S.K., Mulikova S.A. Problema sirotstva v Kazakhstane [The problem of orphans in Kazakhstan]. Dysfunction of parenthood and basic research// International Journal of Applied and Fundamental Research, no 9-1, pp. 172-176.
- 2 Akanov A.A., Devyatko V.N., Kul'zhanov M.K. (2001) Obshchestvennoye zdavookhraneniye v Kazakhstane: koncepcia, problem I perspektivy [Public Health in Kazakhstan: concept, problems and prospects]. Almaty, P.100
- 3 Aytbayeva ZH.K. (2007) Sotsial'naya zashchita naseleniya kak ob'yekt sotsiologii [Social protection of the population as an object of sociology]. KazNU Bulletin, Psychology and sociology series, 1, Pp.98-103.
- 4 Batuyev A.B. (1999) Psikhofiziologicheskiye osnovy dominanty masterstva [Psychophysiological foundations of the dominant skill]. Psychophysiology of mother and child: St. Petersburg.: publishing house of St. Petersburg State University, pp. 47-52.
- 5 Demeuova M.Ye. (2007) Prichiny i problemy delinkventnogo povedeniya podrostkov [The causes and problems of teen delinquent behavior]. Open school, B, pp.25-28.
- 6 Golovanova N.F. (2004) Sotsializatsiya i vospitaniye rebenka [Socialization and upbringing of the child]. St. Petersburg: Speech, P. 272.
- 7 Gosudarstvennaya programma razvitiya zdavookhraneniya Respubliki Kazakhstan «Salamatty Kazakstan» na 2011 – 2015 gody (2010) [The state program of development of public health services of the Republic of Kazakhstan «Salamatty Kazakhstan» for 2011-2015]. Approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated November 29, no. 1113// Kazakhstanskaya Pravda. 30 November.
- 8 Kamaliyev M.A., Bigaliyeva R.K., Khabiyeva T.KH. (2004) Istoriya narodnoy meditsiny i obshchestvennogo zdavookhraneniya Kazakhstana [History of Traditional Medicine and Public Health of Kazakhstan]. Almaty, P. 173
- 9 Kazakhstan Respublikasindagi balalardin jagdawi turaly bayandama (2016) [Report on the situation of children in the Republic of Kazakhstan]. Astana
- 10 Kazakhstan Respublikasinin Presidenti N. Nazabayevtin Kazakhstan halkyna Joldawi (2018) [Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan] 10 January
- 11 Konstitutsiya Respubliki Kazakhstan 30 avgusta 1995g. (1995) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan on August 30, 1995]. Aadopted on a national referendum on 30 August, Kazakhstanskaya Pravda. 31 August.
- 12 Lisitsyn YU.P. (2007) Obshchestvennoye zdorov'ye i zdavookhraneniye [Public health and health service]. Textbook. 2nd ed., redesigned and add. GOOTAP-Media, P. 512.
- 13 Materialy Kopengagenskaya Vsemirnoy vstrechi na vysshem urovne (1995) [Materials from Copenhagen World Summit 1995]. Kopengagenskaya deklaratsiya o sotsial'nom razvitii 1995g [Copenhagen Declaration on Social Development 1995]. Adopted by the World Summit for Social Development, Copenhagen, 6-12 March 1995// Vecherniy Almaty, 26 July.
- 14 Nikitin V.A. (2002) Sotsial'naya pedagogika [Social pedagogy]. Vlados, P. 272.
- 15 Nikitin V.A. (2006) Sotsial'naya pedagogika [Social pedagogy]. Vlados, P. 272.
- 16 Ofitsial'nyye periodicheskiye izdaniya (2013) [Official periodic publications]. Electronic guide/ international informative agency «Kazinform», (date of address 04.12.2014).
- 17 Oliferenko L.YA., Shul'ga T.I., Dement'yeva I.F. (2007) Kriterii i pokazateli otneseniya detey k kategorii nuzhdayushchikhsya v gosudarstvennoy pomoshchi i podderzhke [Criteria and indicators of referring children to the category of people in need of government assistance and support]. M, P. 84.
- 18 Patronat: zakonodatel'stvo i praktika [Patronage: Legislation and Practice] (2013). Almaty: Dom pečhati ATATEC, P.99.
- 19 Parsons T., Chesnokova F. (2002) O sotsial'nykh sistemakh [About social systems]. Academic project, P.832.
- 20 Pravila predostavleniya spetsial'nykh sotsial'nykh uslug nesovershennoletnim, nakhodyashchimsya v organizatsii obrazovaniya s osobym rezhimom soderzhaniya [Rules for the provision of special social services to minors who are in the organization of education with a special regime of detention]. Approved by the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated October 28, (2014) No. 1142, Kazakhstanskaya Pravda, 30 October.
- 21 Respubliki Kazakhstan ot 15 maya (2007) № 251-III ZRK [Labor Code of the Republic of Kazakhstan of May 15, 2007 No. 251-III LRK] : was enacted by the Law of the Republic of Kazakhstan of May 15, III of the LRK Kazakhstanskaya Pravda, 16 May.
- 22 Rybinskiy Ye.M. (2004) Upravleniye sistemoy sotsial'noy zashchity detstva [Management of the system of social protection of childhood]. Social and legal problems, Academy, P.20.
- 23 Rybinskiy, Ye. M. (2004) Upravleniye sistemoy sotsial'noy zashchity detstva [Management of the system of social protection of childhood]. Social and legal problems/ E.M. Rybinskiy, Moscow: Progress, P.180.

24 Simayeva I.N. (2006) Adaptatsiya k deyatel'nosti v protsesse sotsializatsii individa [Adaptation to activities in the process of socialization of the individual]. Social Pedagogy: Problems and Perspectives: Interuniversity. Sat. sci. tr./ University of Kaliningrad. Kaliningrad, pp. 78-84.

25 Strategiya «Kazakhstan-2050 (2014) [The strategy of» Kazakhstan-2050]. Message of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan. 17 January 2014, Kazakhstanskaya Pravda, 18 January.

26 Tul'chinskiy T.K., Varavikova Ye.A.(1999) Novoye obshchestvennoye zdravookhraneniye [New public health service]. Introduction to Modern Science, Jerusalem, P. 1049

27 Tynyshbayeva A.A. (2007) Sotsiologicheskii analiz realizatsii politiki gosudarstvennoy sotsial'noy podderzhki semey s det'mi v Kazakhstane [Sociological analysis of the implementation of the policy of state social support for families with children in Kazakhstan]. KazNU Bulletin, Psychology and sociology series, 2, pp. 43-44.

28 Tynyshbayeva A.A. (2007) Struktura sotsiologicheskogo obespecheniya upravleniya sistemoy sotsial'noy zashchity detey [Structure of sociological support of the system of social protection of children]. Psychology Sociology Politology, 4, pp. 48-49.

29 Yur'yev V.K., Kutsenko G.I. (2000) Obshchestvennoye zdorov'ye i zdravookhraneniye [Public health and health service]. St. Petersburg, 914 P.

30 Zīnaxanova W. T. (2014) Jetim balalardin masesin shesudin joly – patronattyk tarbieni kolga alu [The way to solve orphans' problems is to foster patriotic upbringing]. Molodoy uchenyy, 2.1.